

τα Χορτάτα

Τριμηνιαία περιοδική έκδοση του Συλλόγου των Απανταχού Χορτιωτών Λευκάδας

• Μάρτιος – Μάιος 2019 • Αρ. φύλλου 32 • tachortata.blogspot.gr • mylefkada.gr ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Ανοιξη 2019

Τέχνη

και

φύση

1. Χορτάτα, Πάσχα 2019

(Φωτο: Θωμάς Εβ. Χόρτης)

«Αναστάσεως ημέρα,
λαμπρυνθόμεν λαοί
Πάσχα Κυρίου, Πάσχα».

Ιωάννης Δαμασκηνός, Υμνολογία

2. Πρόγευμα στη χλόη

(Εντουάρ Μανέ, 1863).

Δύο άντρες και μια γυναίκα (γυμνή) γευματίζουν στη χλόη σ' ένα ξέφωτο. Στην κορυφή της τριγωνικής σύνθεσης μια δευτέρα γυναίκα μαζεύει λουλούδια.

«Νά κριθεί κάθε Άνοιξη από τη χαρά της από τὸ χρώμα του τὸ κάθε λουλούδι από τὸ χᾶδι του τὸ κάθε χέρι ἀπ' τ' ἀνατρίχασμά του τὸ κάθε φιλί».

Μίλτος Σαχτούρης, Αστροσκοπείο

3. Αγιομαυριτική παρουσία στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

Εμπόριο και θαλάσσιες μεταφορές στη βενετοκρατούμενη Λευκάδα: ένα αποκαλυπτικό έγγραφο του 1717

Του ΑΓΓΕΛΟΥ Γ. ΧΟΡΤΗ

Η ανύψωση του Ερμή, [θεού (και) του εμπορίου] στον Όλυμπο. Λάδι σε μουσαμά. Ζωγραφική οροφής. Charles-Amédée-Philippe van Loo, 1751, City Palace, Potsdam. Καταστράφηκε το 1945 στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

πολυμήχανος, οδηγέ, φονέα του Αργου πού έχεις φτερωτά πέδιλα ... προστάτη του εμπορικού κέρδους ...] (Ορφικός ύμνος προς τον Ερμή)

«Στο 5ο πρωτόκολλο των πράξεων του λευκαδίτη νοταρίου Γεωργίου Μπαρμπαρήγου, με ημερομηνιά 25 Φεβρουαρίου 1717 συναντάμε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον για την εμπορική δραστηριότητα των κατοίκων του νησιού έγγραφο, διαφωτιστικό για την οικονομία του νησιού. [συνέχεια στις σελ. 6-7].

«Κλυθί μου, Έρμεία, Διός ἄγγελε, Μαιάδος υιέ, παγκρατές ἦτορ ἔχων, ἐναγώνιε, κοίρανε θνητῶν, εὐφρων, ποικιλόβουλε, διάκτορε ἀργειφόντα, πτηνοπέδιλε..., κερδέμπορε ...» [=Ακουσέ με, Ερμή, αγγελιαφόρε του Δία, γιε της Μαιάς, πού έχεις κότσια και είσαι μέσα στους αγώνες, αρχηγέ των ανθρώπων, ευχάριστε, πού είσαι

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΑΚΟΜΗ:

- ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ, σελ. 2-3
- Γεγονότα και σχόλια, του Ε. Γ. Χόρτη, σελ. 4 – 5
- Δύο συναδελφικοί ναοί στη Λευκάδα των αρχών του 18ου αιώνα, του Α. Γ. Χόρτη, σελ. 7-8
- Κοινωνικά, σελ. 8

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ**Κορφολογώντας τα εκλογικά****Αγαπητοί συγχωριανοί και φίλοι αναγνώστες,**

Στ'ν πλατεία του χωριού, τρεις μέρες μετά τ'ς εκλογές της 26ης Μαΐου, είναι συγκεντρωμένη μια μεγάλη παρέα, που σχολιάζει τα των εκλογών και με χιουμοριστική διάθεση κοιτώνται υποψήφιους. Σε λίγο μπαίνουν στην παρέα ο μπάμπας – Τιπούκειτος με τον φίλο του τον Σοφολογιότατο, τη στιγμή που ένας φοιτητής σχολιάζει το γεγονός πως κάποιος υποψήφιος είχε πάρει 0 (μηδέν) ψήφους, δηλαδή πως δεν είχε ψ'φίσει ούτε ο ίδιος τον εαυτό του. Κάποιος άλλος επαρατήρ'σε πως ο υποψήφιος μάλλον το έκανε για πλάκα, γιατί ήτανε παιχνιδιάρης, αλλά ο νεαρός, προσπερνώντας το χιούμορ και τα χάχανα τ'ς παρέας, χαρακτήρ'σε το γεγονός πρωτοφανές. Έδεκε ο μπάμπας – Τιπούκειτος, μετά το «καλήώρα» στ'ν παρέα, λέει: Εφτό δεν είναι πρωτοφανές. Σε κάποιες δημοτικές εκλογές τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια σε διπλανό χωριό την παραμονή τ'ς ψηφοφορίας υποψήφιος πρόεδρος τ'ς Κοινότητας – Θέους σωρέστονε- είχε συμφωνήσει στο καφενείο με συνυποψήφιό του να ψηφίσουνε ο ένας τον άλλο, για να δείξουνε πως η υποψηφιότητά τ'ς είναι απάνου από προσωπικές φιλοδοξίες. Το αποτέλεσμα ήτανε να μην πάρει ούτε τη δική του ψήφο ο μακαρίτης, αφού ούτε η γυναίκα του τον εψήφ'σε! Τότενες πολλοί απ' την ομήγυρη τον επακαλέσανε να ντους διηγηθεί και κανένα άλλο ευτράπελο απ' τ'ς παλιότερες εκλογές και να ντ'ς πει και για το πώς ήτανε το κλίμα. Κι ο μπάμπας μου δεν τ'ς εχάλασε το χατήρι.

Μ. Τ.: Μεταπολεμικά εγενόντανε, θ'μάμαι, στο χωριό πολύ μεγάλο νταβαντούρι για τ'ς εκλογές. Μεγάλο ρόλο επαίζανε οι αρχηγοί του κάθε σογιού και γι' αυτό, όταν ο υποψήφιος βουλευτής έμπαινε στο καφενείο, όπου εγενόντανε η προεκλογική εκστρατεία, ο κομματάρχης τού έλεε: Χάει να χαιρετήσεις τον τάδε, να ντονε χτυπήσεις στ'ν πλάτη και να κάτσεις στο τραπέζι του. Ο κουμανταδόρος του σογιού εκολακευόντανε κι έφερνε στον υποψήφιο κάμποσες ψήφους. Βέβαια, υπήρχανε και οι πολιτικοποιημένοι, που δεν εχαρίζανε κάστανα ούτε σ' εκείονε που εψηφίζανε. Για παράδειγμα, στ'ς εκλογές του 1961 υποψήφιος βουλευτής, όταν έκανε την προεκλογική του εκστρατεία στα Χορτάτα, ένας ψηφοφόρος του τού άσκησε δριμύτατη κριτική (τι έκαμες για την τιμή του κρασιού, γιατί σε βλέπουμε μοναχά προεκλογικά κ.λπ.) κι εκείος απορημένος είπε: Είχα κι εγώ ένανε φίλο από τότε που εμπήκα στ'ν πολιτική που μου φαίνεται πως τώρα άλλαξε παράταξη. Έδεκει επετάχτηκε ο μικρός γιος του ψηφοφόρου και είπε: Μην ακούς τι λέει ο πατέρας μου. Εσένανε θα ψ'φίσει! Ένας άλλος, ο πιο φτωχός διπλανού χωριού, που δεν είχε ποτάξει² ποτέ δραχμή – μοναχά να παλιοχλαϊνή είχε κοινομήσει - και τον επειράζανε με το γνωστό «Τι να ντα κάμεις τα λεφτά, άμα δεν έχεις φράγκο», είχε κατεβεί στ' Λευκάδα και εκράτ'γε για π'νακίδα πο'λε: «Αρχηγέ, σώσε τη δραχμή μας!» Τη μέρα τ'ς ψηφοφορίας, βέβαια, εγενόντανε τ'ς παλαβής. Θυμάμαι πως τ'ς μακαρίτσας τ'ς θεια – «Μαύρας» τ'ς είχανε δώσει ένα σωρό ψηφοδέλτια (ο γιος της, ο αδερφός της κ.λπ.) κι εκείνη επήε να ψηφίσει. Μόλις εβήκε απ' το παραβάν, τ'νάζοντας τ'ν ποδιά τ'ς, είπε στ'ν αγγονιά της που την εσυνόδευε: «Εγώ εμ' εντάξει τώρα. Πάμε». Πού πάτε; την ερώτησε ο δικαστικός αντιπρόσωπος. Πού είναι το ψηφοδέλτιο; Κι η θεια «Μαύρα: Α, γι' άκου εδώ! Μην με κοροιδεύεις! Τι ψ'φοδέλτιο μου τσαμπουνάς! Τα'ριξα ούλα εκεί μέσα που μου 'πανε, εννοώντας τη σακούλα με τα ψηφοδέλτια που επερισσεύανε! Παλιότερα, βέβαια, η βία και η νοθεία σε κάθε εκλογική αναμέτρηση ήτανε κανόνας. Το κλίμα ήτανε εκείο που λέμε «ήτανε στραβό το κλίμα». Αλλά εφτά μπορεί να σας τα πει ο Σοφολογιότατος, που τα ξέρει καλύτερα.

Σοφολογιότατος: Ας ξεκινήσουμε απ' την αρχή. Οι πρώτες εκλογές εγενήκανε το 1844 και ήτανε εκλογές βίας και νοθείας. Καταρχάς δεν εγινήκανε ταυτόχρονα σ' ούλη την επικράτεια. Ο νόμος πρόβλεπε οχταήμερο, αλλά το εκλογικό νταβαντούρι έπαιρνε παράταση από επαρχία σε επαρχία ως και για δύο μήνες. Ακόμα, οι κάλπες δεν ελεγχόντανε επί τόπου, αλλά εμεταφερόντανε από τ'ς δήμους στην πρωτεύουσα τ'ς επαρχίας στην οποία ανήκανε για την καταμέτρηση των ψήφων. Το χειρότερο ήτανε πως κατά τη μεταφορά εγενόντανε όχι μοναχά καλπονοθεύσεις, αλλά μπορεί να αρπάζανε και ολόκληρες τ'ς κάλπες. Πιο συγκεκριμένα, σ' εφτές τ'ς πρώτες εκλογές απ' τα μέσα του Θεριστή ως και ούλονε τον Αλωνάρ' εγενόντανε το σώσε σε ούλη τ'ν επικράτεια απ' τα εκλογικά πάθη. Ομάδες κουμποροφόρων εμπαινανε στ'ς εκκλησίες, ανήποτοι πολίτες εκακοποιούντανε στα καλά καθούμενα, κάλπες εδιαλύοντανε και γενικά η κατάσταση ήτανε «Παναγία βόθηθα». Η παραβίαση των καλών εβιαφτίστ'κε «συστολή σανίδων», η σαπουνοκασέλα και τα σακούλια «κάλπες», η καταστροφή των σφραγίδων «τυχαία σύντριψις» και οι μαυρισμένοι απ' το λαό «εκλεκτοί αυτού». Και αυτά τα εκάνανε εκείνοι που είχανε χαλέψει³ ... σύνταγμα. Γι' αυτό ο λαός το σύνταγμα το αποκάλεσε «Σύναγμα», δηλαδή αρπαγή. Αλλά και επί Γεωργίου του Α' συχνά τα Εκλογομαγειρεία εβγάνανε μπόχα. Το 1867 ο Κουμουνδούρος επαρατήθ'κε απ' την πρωθυπουργία κι ο βασιλιάς ανάθεσε στον Δημήτριο Βούλγαρη να σχηματίσει νέα κυβέρνηση, αφού έστειλε για βρούβε⁴ την υπηρεσιακή κυβέρνηση του Αρ. Μωραϊτίνη. Κι ο αθεόφοβος ο Βούλγαρης έκαμε εκλογές, αποκλείοντας τ'ν υποψηφιότητα του Κουμουνδούρου και του Τρικουπή. Στον Κουμουνδούρο, μάλιστα, εκόλλησε τη ρετσινιά του «στασιαστή» και τον επερίορ'σε στο πατρικό του χτήμα, για να μη βάλει υποψηφιότητα σε επαναληπτική εκλογή. Οι συμπολίτες όμως του Κουμουνδούρου τον εψηφίσανε και τον εβγάλανε βουλευτή, αδιαφορώντας για τα μέτρα του Βούλγαρη. Εκείος τότε έκλεισε στη φυλακή τ'ς υπεύθυνους για την εκλογή του αντιπάλου του και έδωκε τ'ν αποκολωμένη⁵ στ'ς Εφέτες που 'χανε απαλλάξει τον Κουμουνδούρο απ' τ'ς κατηγορίες που τον 'χανε φορτώσει. Στ'ς εκλογές εφτές (εγενήκανε το 1868) η χώρα εθρήν'σε πολλά θύματα, όπως εγενόντανε κάθε φορά στ'ς εκλογές, ιδιαίτερα αν τ'ς έκανε ο Δημ. Βούλγαρης. Η εφημερίδα «Ελπίς» στο φύλλο της 4-4-1868 έδειχνε πολύ ικανοποιημένη, γιατί ανοιχτήκανε μοναχά 30 τάφοι(!), γράφοντας: «Αι εκλογαί επερατώθησαν εν πάσαις ταις επαρχίαις. Ευτυχώς μόνον τριάκοντα περίπου τάφοι ηνεώθησαν και πενήκοντα περίπου επληγώθησαν κατά το μάλλον ή ήττον βαρέως». Η κυβέρνηση του Βούλγαρη όμως υπέδειξε στο Υπουργείο Στρατιωτικών να διαφεύσει τ'ς αντιπολιτευόμενες εφημερίδες και να παραδεχτεί πως μοναχά 10 εσκοτώθηκαν και 13 ετραυματιστήκανε!. Οι πλιο αιματηρές όμως απ' ούλες τ'ς εκλογές ήτανε εκείες του 1844, στ'ς οποίες υπολογίζεται ότι σκοτώθηκαν 800 άτομα!

Φοιτητής: Και με το ρουσφέτι τι εγενόντανε;

ΣΟΦ: Το ρουσφέτι ήτανε να πάγια πρακτική και σε μερικές περιπτώσεις ό,τι έπρεπε για «επιθεώρηση» Στα τέλη του 19ου αιώνα, αν κάποιος εκαθούτανε λίη ώρα στα γραφεία των βουλευτών και έρχνε να κλεφτή ματιά στ'ς εκατοντάδες γράμματα που ελαβαίνανε, θα να βλεπε την κομική, από νια άποψη, ιστορία του ρουσφετιού στην Ελλάδα, με τ'ς παράλογες και παράδοξες απαιτήσεις των καταφερτζήδων ψηφοφόρων. Από γράμμα σε βουλευτή: «Τώρα που βγήκες βουλευτής θέλω για τα κόπια μου να μη με ξεχάσεις. Να μ' στείλεις ένα καλό τ' φέκι, για να τρώμε κάνα π'λι. Ο πευκιάς έχει γιομίσει τσόνια (σπουργίτια)»⁶. Κι απέ για τ'ς βουλευτές η Κυριακή δεν ήτανε αργία. Εσηκωνόντανε απ' τα χαράματα, για περιοδεία στ'ν εκλογική τ'ς περιφέρεια. Κι αν επ'γαίνανε σε μακρινές περιοχές, εξεκινάανε απ' το Σαββάτο. Συνήθως η περιοδεία εσυνδυάζόντανε με κάποια κουμπαριά, ένα στεφάνωμα ή νια βάρφιση. Πολλές φορές, επειδή οι κουμπαριές ήτανε πολλές, για να προλάβουνε ο βουλευτής κι η οικογένειά του, την ίδια Κυριακή εβαφτίζανε ή επαντρεύανε σε διαφορετικά χωριά. Κάποιοι απ' αντουνούς, μάλιστα, δεν εθ'μόντανε όλες τ'ς κουμπαριές τους. Ο Δημήτρης Ράλλης είχε κάμει κουμπάρους ουλονούς στα Μεσόγεια και γι' αυτό επιβραβεύτηκε με τον τίτλο του «Αττικάρχη». Οι κουμπάροι, βέβαια, είχανε και τις απαιτήσεις τ'ς, όπως δείχνει το παρακάτω γράμμα:

¹ Κογιονάρο = κοροϊδείο, πειράζω, περιπαίζω

² Ποτάζω = εξοικονομώ

³ Χαλέω = ζητάω

⁴ Τρύφον Ε. Ευαγγελίδης, ό.π., σ. 300- 302, 307, 328-329

⁵ Έστειλε για βρούβε = επρόντησε, έδωσε, «Αδειασε»

⁶ Έδωκε τ'ν αποκολωμένη = εξελάκης, επρόντησε, έδωσε, έδωκε «φύλλο πορείας»

⁷ Βασ. Βλ. Σφυρόρα, Η περίοδος της βασιλείας Γεωργίου του Α', Αθήνα 1975, σ. 52

⁸ Γιώργος Καρανικόλας, Επικαιρότητα και Ιστορία, εκδ. Θεουκιδίης, Αθήνα 1995, σ. 89-90.

«Κουμπάρε, υγιαίνουμε όπερ και δι υμάς υγιάινε. Μετά τη γέννα της βαφτιστήρας σου, π'δί δεν πιάνει. Την πείραξαν μητρικά. Θα τη στείλω κάτω να δουμ' πού θα πάει το χάλι της, γιατί άρχισε και λιώνει από σικλέτ. Να φρουντζέεις να μη ξουμείνουμ' μ' ένα π'δι κι αυτό τσουπρω!»

Γενικότερα, τ'ν εικόνα για τ'ς υποψήφιους βουλευτές, προέδρους κομμάτων και άλλων σημείων «στίζης» τη δίνει ο Σουρής στο ποίημά του «Αρχηγοί»:

Ω! ναι! ποτέ τόν Έλληνα μη θεωρήτε πτώμα...
 'ς όλους θά έλθη ή σειρά να κυβερνήσουν κόμμα.
 Μας λείπει ένας άρχηγός;... πενήντα ξεφυτρώνουν,
 τὸ ένα κόμμα χάνεται;... θά έβγουν άλλα δέκα:
 ὄλοι για τὸ ἀζίωμα τοῦ άρχηγοῦ μαλλόνουν,
 κι ' ἴσως άργότερα μᾶς βγῆ 'ς τή μέση και γυναίκα.
 Αλλά κι ' ἐγὼ ὁ άφανής τῶν Αθηνῶν πολίτης
 ἐπίζω πὼς καμμιά φορά θά γίνω Κυβερνήτης.

Έμπρός! με πὼς άρχηγὸ καθέννας ἄς προβάλλη,
 ἀπ' ὄλους ἄς κυβερνηθῆ ή προσφιλης Έλλάς·
 ἄς γίνη ὁ Ἡμέτερος, ἄς γίνουν ὁμως κι ' ἄλλοι,
 ἄς γίνη κι ὁ Κατσικαπῆς (Χατζηπετρή) κι ' αὐτὸς ὁ Μπουλελᾶς
 (Μασκαράς)
 Ἄς πλημμυρίση μ' άρχηγὸς τὸ ἔθνος πέρα πέρα,
 ἄς μᾶς σηκόση ἔξωφανα και ή Ροζοῦ (Βιζιτοῦ) παντιέρα.
 (ΣΣ:Διατηρήθηκε η ορθογραφία του πρωτοτύπου)

Αλλά και στον 20ο αιώνα, προπολεμικά, η κατάσταση ήτανε ζοφερή με τις αλληπάλληλες εκλογές, τον Εθνικό Διχασμό, τα κινήματα και τ'ς επαναστάσεις. Ακόμα και το «αγαπάτε αλλήλους (και τους εχθρούς υμών)» τον Δεκέμβρη του 1916 εμετατράπ'κε στο αντίθετό του, που η Εκκλησία επρωτοστάτ'σε στο ανάθεμα κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου. Οι μητροπολίτες της λεγόμενης Παλαιάς Ελλάδας με μπιστάρη τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Θεόκλητο, επήανε με τον Κωνσταντίνου και διοργανώσανε μεγάλη αντιβενιζελική πορεία. Οι διαδηλωτές συγκεντρωθήκανε στο Πεδίο του Άρεως και ερίξανε «τον λίθον του αναθέματος» κατά του Βενιζέλου, τον οποίο ο αρχιεπίσκοπος εχαράκτήρ'σε «προδότη». Το 1920 εγίν'κε απόπειρα δολοφονίας του, και μάλιστα αμέσως μετά τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Νεότερης Ελλάδας με τη Συνθήκη των Σεβρών, ενώ το 1920 και το 1935 εγενήκανε φαιδρά δημοψηφίσματα για την παλινόρθωση της μοναρχίας. Για παράδειγμα, το 1935 η παλινόρθωση της μοναρχίας νομιμοποιήθηκε με ένα ολοφάνερα νοθευμένο δημοψήφισμα. Χωρίς προηγούμενο ήτανε το γεγονός πως οι νήφοι ὅσον επήανε μέρος ήτανε περ'σσότερες απ' τον αριθμό των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων. Το επίσημο αποτέλεσμα ήτανε 97, 80% υπέρ της βασιλείας (!). Εμφανίστηκε ὅτι ψήφισαν 386.383 περισσότεροι απ' ὅ,τι στ'ς εκλογές του 1933, τ'ς τελευταίες αδιάβλητες εκλογές. Επιπλέον, οι εκλογομάγειροι δεν ελάβανε υπόψη την σημαντική αποχή των δημοκρατικών⁹. Μεταπολεμικά, την εικόνα δίνει με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο ο ελληνικός κινηματογράφος. Αλλά σ' εφτόνε τον τομέα ειδικός είναι ο φίλος μου ο Τιπούκειτος.

Μ.Τ.: Απ' τον κινηματογράφο μας περάνε ούλα: Υποσχέσεις, κούφιος πολιτικές εκφράσεις, δημαγωγία, λαϊκισμός, πολιτικές φιλοδοξίες κ.λπ.. Μερικά παραδείγματα: Οι υποσχέσεις του Ανάργυρου Προκόπη (Βασίλη Αυλονίτη) κατά την προεκλογική περίοδο στην ταινία «Η κυρία δήμαρχος» δεν ἔχουνε τέλος. «- Από την Δευτέρα λέγω, δεν θα πεινάει κανένας... Δεν θα αφήσουμε τα χελιδόνια να μας κουτσουλάνε ὅλη μέρα τις αυλές, θα διορίσουμε 4 να τα διώχνουν με τα καλάμια από τα σύρματα. Από τη Δευτέρα θα αρχίσουμε να χτίζουμε γιοφύρια...»

- Τι να τα κάνουμε τα γιοφύρια, αφού δεν ἔχουμε ποτάμια...;
- Θα κάνουμε και ποτάμια δύσκολο είναι;...», είναι ένα τσουχερό κομμάτι απ' τον λόγο του, με σκοπό να αφανίσει την αντίπαλό του.

Κι ούλοι νομίζω ξέρουμε τ'ν ιστορική ατάκα του ίδιου ηθοποιού «Πνεύμα και ηθική!».

Ο Ντίνος Ηλιόπουλος στο «Ζητείται Ψεύτης»: «Ήταν ψηλός, μετρίου αναστήματος, παχουλός πολύ... προς το αδύνατο, με μια μουστακάρα... να έτσι δα, ένα μουστακάκι...». Ὅσο για τ'ς μετεγγραφές από το ένα κόμμα στο άλλο ισχύει το παρακάτω τραγουδάκι: - *Επήραμε, επήραμε φλουρί κωνσταντινάτο.*

- *Επήρατε, επήρατε βαρελι δίχως πάτο.*

Φοιτητής: Μετά απ' ούλα εφτά, μπάριμπα, δεν υπάρχει σήμερα τίποτα θετικό, καμιά πρόοδος;

Μ.Τ.: Και βέβαια υπάρχει. Έπαψε να ισχύει το «Μονά χάνουμε, ζυγά κερδαίνουμε». Γι' αυτό κι εμείς που κάνουμε κριτική για τα κουτσά και τα στραβά τ'ς δημοκρατίας μας κι αγανακτούμε, συχνά ὄχι αδικαιολόγητα, ἔχουμε νια υποχρέωση: Να λέμε τη γνώμη μας με την ψήφο μας.

Φοιτητής: Και τι λες για τ'ς εκλογές π'ρχονται;

Μ.Τ.: Θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ως εξής: Σβορόνος ή Ζαμπέλιος; Βαλαωρίτης ή Σικελιανός; Μέσι ή Ρονάλντο; Φιντέλ ή Τσε; Ολυμπιακός, Παναθηναϊκός, ΑΕΚ, ΠΑΟΚ ή Τηλυκράτης; Ποδόσφαιρο ή αμπαλί; Καστραβέτσι¹⁰ ή κομ'ντόρι¹¹; Μποτζόρνο ή καληνύχτα κι έφεξε; Και, βέβαια, πάντα να'χουμε στο νου μας την ξύλινη (από ρουπάκι) γλώσσα του πολιτικάντη κ. Γλιστρίδα, που μπαμπαλίζει ακατάπαυστα με γλωσσικά κλισέ χωρίς να λείπει τίποτα, με υπερβολές κ.λπ., ὅπως: - Η πραγμάτωση των στόχων που ἔχουμε θέσει μας επιβάλλει να αναλύσουμε πολύ προσεκτικά και συνειδητά α) τις βάσεις μιας προοδευτικής μετεξέλιξης ή β) ένα γενικότερο σύστημα πλατιάς συμμετοχής ή γ) ένα καινούργιο μοντέλο ανάπτυξης κ.λπ., κ.λπ.¹² (Κατάλαβες τίποτα;) - «Καλώς ή κακώς». Δηλαδή; - Το μαχαίρι θα φτάσει στο κόκκαλο (σιγά τα αίματα) - Έχει ανεβάσει ψηλά τον πήχη (μπορεί να ντυνε σαλτήσει¹³;) - Δεν ζητώ λευκή επιταγή (άστα εφτά ή θέλεις να' χει συγκεκριμένο νόυμερο;). Για να λέμε τα πράγματα με τ' ὄνομά τ'ς (ακόμα καρτερούμε) - Προσπάθησα «να επικοινωνήσω στους ακροατές (sic)» αυτό το μήνυμα, αλλά δεν είχα απήχηση (Πού πας ρε Καραμήτρο με τέτοιες γλωσσικές χοντράδες;).

Φοιτητής: Και γιατί να μην δίνουμε στ'ς «επαίοντες», στ'ς προικισμένους, σ' εκείνους που ξέρουνε, το δικαίωμα να μας κυβερνάνε;

Μ.Τ.: Εφτό το θέμα το κουβεντιάσαμε με τον φίλο μου τον Σοφολογιότατο και εκαταλήξαμε πως ο Αριστοτέλης έχει δίκιο, που υποστήρ'ζε πως οι πολλοί ως σύνολο (δια)χειρίζονται τ'ν πολιτική εξουσία πλιο καλά και ωφέλιμα από τ'ς λίγους αλλά άριστους, γιατί συνολικά ἔχουμε πολλαπλάσια αρετή κι εξυπνάδα («ήθη και διάνοια»). Ο φιλόσοφος διατυπώνει εδώ την αθροιστική θεωρία, που είναι το κύριο επιχείρημα υπέρ τ'ς δημοκρατίας - και σήμερα. Στ'ν αρχή μιλάει για τα μειονεκτήματα των πλήθους (το κάθε άτομο χωριστά μπορεί να μην είναι τίποτα το αξιόλογο) και στη συνέχεια για τα πλεονεκτήματα των πολιτών (ενωμένοι ούλοι μαζί είναι καλύτεροι από τ'ς άριστους). Η δύναμη του πλήθους - υπογραμμίζει - είναι παρόμοια με τη δύναμη ενός υπερφυσικού ανθρώπου με πολλά χέρια και ποδάρια, με πολλές αισθήσεις και με μαζωμένο ένα βουνό σαν τα Σταυρωτά αρετή κι εξυπνάδα, πα να'πει πως οι πολλοί είναι φύσει ανώτεροι απ' τ'ς λίγους «άριστους» και στον υλικό τομέα και στη σκέψη και στο ήθος. Για τον φιλόσοφο, οι αξιόλογοι άνθρωποι ἔχουμε κάποια πλεονεκτήματα, τα οποία στον πολύ τον κόσμο είναι διάσπαρτα και χωριστά, δεν αποκλείεται δηλαδή η δράση των προικισμένων ανθρώπων, που μπορούνε να συστηματοποιήσουν και να ξεκαθαρίσουνε τ'ς σωστές απόψεις των πολλών (π. χ. ο Σόλωνας). Για ενίσχυση τ'ς άποψης του λέει πως δεν είναι εύκολο να συναντήσεις άνθρωπο αμεγάδιαστο σε ούλα και γι' αυτό οι ζωγράφοι παίρνουνε από τ'ς πολλούς ὅ,τι πιο ὄμορφο ἔχει ο καθέννας και έτσι κάνουνε στ'ς ζωγραφιές τ'ς τα σώματα να φαίνονται πανέμορφα¹⁴. Ο κάθε πολίτης ὅμως, λέει ο φιλόσοφος, πρέπει να είναι «πεπαιδευμένος». Στ'ν κάλη, λοιπόν, ούλοι.

Για τη Σύνταξη: Έκτορας Γ. Χόρτης

⁹ ΙΕΕ, τ. ΙΕ', σ. 372

¹⁰ Καστραβέτσι - αγγούρι

¹¹ Κομ'ντόρι= ντομάτα

¹² Γιακουμής Π., Γρηγοριάδης Ν., Δανιήλ Ανθ., Παπαϊωάννου Π., Λόγος Δημοουργικός, ΟΕΔΒ, Αθήνα, σ. 124

¹³ Σαλτάω = πηδάω, υπερβαίνω

¹⁴ Αριστ. Πολιτικά, Γ', 1-4. Για τον ζωγράφο Ζεύξη λέγεται ὅτι απέδωσε την ομορφιά της ωραίας Ελένης με αυτό τον τρόπο.

Γεγονότα και σχόλια

του Έκτορα Γ. Χόρτη

1. Η χορωδία του Συλλόγου Λευκαδίων Αττικής και στο Μέγαρο Μουσικής

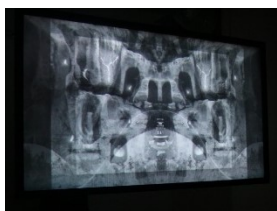

Την Κυριακή 5 Μαΐου 2019 στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών η Χορωδία του Συλλόγου Λευκαδίων Αττικής «Η Αγία Μαύρα» έκανε εντυπωσιακή εμφάνιση, συμμετέχοντας στο 11ο Διεθνές Φεστιβάλ Φιλαρμονικών Χορωδιών και Ορχηστρών που πραγματοποιήθηκε από τις 3 ως τις 5 Μαΐου, με τη συμμετοχή 44 χορωδιών και φιλαρμονικών. Το Φεστιβάλ τελούσε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Τουρισμού, του ΕΟΤ, της Περιφέρειας Αττικής και του Δήμου Αθηναίων. Η χορωδία, υπό την διεύθυνση της μαέστρου κ. Θεοδώρας Μουρμούρη, ερμήνευσε τα τραγούδια: 1. Νησί μου, σε μουσική Διονύση Γράψα και ποίηση Βασίλη Σίδερη, 2. Έλα κι εσύ, σε μουσική Διονύση Γεωργάκη και ποίηση Ηλία Γεωργάκη, και 3. Την παραδοσιακή επανησιακή καντάδα Απόψε την κιθάρα μου. Την ορχήστρα πλαισίωσαν οι μουσικοί Καραμποϊκής Αλέξανδρος, μαντολίνο, Πίκουλα Μαρία, βιολί, και Αγγελάτος Δημήτρης, κιθάρα.

Η υψηλή ποιότητα της Χορωδίας επιβεβαιώθηκε με τον καλύτερο τρόπο και στην εξαιρετική εμφάνισή της στο θέατρο Περοκέ, όπου πραγματοποιήθηκε η γιορτή της 15ης επετείου της Ένωσης της Επτανήσου με την Ελλάδα. Στη γιορτή έλαβε μέρος με απόλυτη επιτυχία και το χορευτικό του λευκαδίτικου συλλόγου ΛΑΟ.ΠΟ.ΛΙΣ με την καθοδήγηση και τη συμμετοχή του ως πρωτοχορευτή του κ. Γιάννη Γατζια, που εκπροσώπησε την Ιθάκη.

Ένα μεγάλο ΕΥΓΕ στη μαέστρο, τους χορωδούς, τους μουσικούς, καθώς και στον δάσκαλο και στα μέλη του χορευτικού.

2. Η παρουσία της Κατερίνας Μεσσήνη σε έκθεση στη Βιέννη

Σπουδαστές του Πανεπιστημίου της Βιέννης για την εφαρμοσμένη τέχνη παρουσίασαν τις τελευταίες εργασίες τους σε συνεργασία με σπουδαστές της Σχολής Καλών Τεχνών της Αθήνας στη Βιέννη από τις 20 Μαρτίου έως τις 6 Απριλίου 2019.

Την έκθεση με τίτλο "A Fork in the Road" («Μια στροφή στο δρόμο») επιμελήθηκαν η καθηγήτρια Gabriele Rothemann, ο Νίκος Αρβανίτης (ΑΣΚΤ) και η ομάδα της φωτογραφικής κατηγορίας «εφαρμοσμένη foto». Σκοπός της έκθεσης ήταν οι καλλιτεχνικές ιδέες να ανοίξουν νέους δρόμους σκέψης, να αποκτηθεί εμπειρία και να υπάρξει διαπολιτισμική ανταλλαγή με νέες θέσεις στην καλλιτεχνική έρευνα. Στην έκθεση έλαβε μέρος με έργο της η Λευκαδίτισσα (Χορτιώτισσα) Κατερίνα Ν. Μεσσήνη, φοιτήτρια της ΑΣΚΤ. Τα συγχαρητήριά μας, Κατερίνα, για την ποιότητα, την υψηλή αισθητική και την καλλιέργεια που προσφέρεις

με το έργο σου, το οποίο αναγνωρίζεται πλέον και διεθνώς.

3. Ανδρών αγαθών έργω γενομένων έργω και δηλούσθαι τας τιμάς

Επίτιμος διδάκτορας Νομικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου κ. Βασίλης Γ. Πέππας

Την Πέμπτη 9 Μαΐου 2019 και ώρα 19.00, πραγματοποιήθηκε στο κεντρικό αμφιθέατρο της Νομικής Σχολής, στην Πανεπιστημιούπολη

Ο τιμώμενος με τον πρύτανη, τον κοσμήτορα, τον αντιπρύτανη του Αρείου Πάγου και δίπλα του την αδερφή του Αθηνά

Κομοτηνής, τελετή αναγόρευσης του προέδρου του Αρείου Πάγου, Βασιλείου Γ. Πέππα, σε επίτιμο διδάκτορα της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Μετά τις προσφωνήσεις του πρύτανη κ. Αλέξανδρου Χ. Πολυχρονίδη και του Κοσμήτορα της Νομικής Σχολής κ. Χρήστου Μαστροκόστα, έγινε παρουσίαση του έργου του τιμωμένου από τον καθηγητή της Νομικής Σχολής κ. Δημήτριο Μανιώτη. Ακολούθως έγινε ανάγνωση του ψηφίσματος, της αναγόρευσης και του διδακτορικού διπλώματος από τον Κοσμήτορα της Σχολής και περιένδυση του τιμωμένου με την τήβεννο της από τον πρύτανη. Στη συνέχεια ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, γνωστός τοις πάσι για την επιστημοσύνη, τη σεμνότητα, την απλότητα και το υψηλό του ήθος, πραγματοποίησε ομιλία με θέμα: «Ο ρόλος του αναρκειτικού ελέγχου στη νομολογιακή διάπλαση του δικαίου».

Τα θερμά μας συγχαρητήρια στον Πρόεδρο, που έχει στην καρδιά του τη Λευκάδα (η αδερφή του η Αθηνά, εξαιρετη φιλόλογος και ιδιαίτερα αγαπητή όχι μόνο στους συναδέλφους της αλλά και σε όλους όσοι τη γνωρίζουν, είναι παντρεμένη με τον εκλεκτό Χορτώτη αρχιτέκτονα Νίκο Μεσσήνη).

3. Η Δημόσια βιβλιοθήκη Λευκάδας τιμά τον Σπύρο Ασδραχά

Το Σάββατο 30/3/2019 πραγματοποιήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο του δήμου Λευκάδας εκδήλωση τιμής και μνήμης στον μεγάλο ιστορικό Σπύρο Ι. Ασδραχά, που οργάνωσε η Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδας με τη σύμπραξη της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Αμφισσας. Στην αρχή η ακαταπόνητη

διευθύντρια της Δημόσιας Βιβλιοθήκης κ. Μαρία Ρούσσου καλωσόρισε τους συγκεντρωμένους και αναφέρθηκε αδρομερώς στον τιμώμενο ιστορικό και στο πολυσήμαντο έργο του. Χαιρετισμούς απηύθυναν ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Λευκάδας, η Πρόεδρος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λευκάδας κι η υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης της Αμφισσας. Ακολούθησε ο κεντρικός ομιλητής της εκδήλωσης ιστορικός κ. Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης, που ως Διευθυντής του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών συνεργάστηκε επί σειρά ετών με τον τιμώμενο και παρουσίασε τη λαμπρή διαδρομή, το τεράστιο έργο και την ανεκτίμητη προσφορά του μεγάλου ιστορικού όχι μόνο ως οτρηρού πανεπιστημιακού δασκάλου αλλά και ως συγγραφέα – κατατάχθηκε ιδιαίτερα με τη Λευκάδα- και καθοδηγητή των ομοτεχνών του. Στη συνέχεια, έλαβε τον λόγο ο ιστορικός Δημήτρης Παλούκης, που

μίλησε για το πεδίο των ερευνητικών ενδιαφερόντων και των σχέσεων του Σπύρου Ασδραχά με τη Φωκίδα και για τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε στις αρχές της επιστημονικής του πορείας. Κλείνοντας, αναφέρθηκε στη μαθητεία του κοντά στον μεγάλο δάσκαλο. Τέλος, προβλήθηκαν και δυο videos, με πρωταγωνιστή τον τιμώμενο. Την εκδήλωση έκλεισε η κ. Μαρία Ρούσσου, ευχαριστώντας το κοινό, που τίμησε με την παρουσία του τον μεγάλο ιστορικό.

Για την αξιέπαινη αυτή πρωτοβουλία η εφημερίδα μας εκφράζει τα συγχαρητήριά της στους συντελεστές της εκδήλωσης και εύχεται «Πάντα τέτοια».

4. Παρουσίαση της «Αγιομαυρίτικης Τριλογίας» του Θεοδωρή Γεωργάκη

Την Κυριακή 14 Απριλίου και ώρα 11 π.μ., στο Λευκαδίτικο Σπίτι στην Ηλιούπολη του Συλλόγου Λευκαδίων «Η ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ», πραγματοποιήθηκε με πολύ μεγάλη επιτυχία η παρουσίαση της Αγιομαυρίτικης Τριλογίας του συγγραφέα Θεόδωρου Γιωργάκη, από τον εκδοτικό οίκο «ΟΣΤΡΙΑ».

Ο ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΟΣΤΡΙΑ» ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΗΝ «ΑΓΙΟΜΑΥΡΙΤΙΚΗ ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ» ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΓΕΩΡΓΑΚΗ ΜΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΥΡΙΑΚΗ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ
ώρα 11:00 π.μ.
στο «Λευκαδίτικο Σπίτι» του Συλλόγου Λευκαδίων Ηλιούπολης και γύρω Δήμουν «Η Φανερωμένη»

Φωτο: Κώστας Πατούκης

Για τα βιβλία μίλησαν μέσα στην ασφυκτικά γεμάτη από Λευκαδίτες αίθουσα:

Ο κ. Ξενοφών Βεργίνης, καθηγητής οικονομικών, πρώην διοικητής ΟΓΑ & βουλευτής Λευκάδος

Ο κ. Θεόδωρος Γεωργάκης, Νομικός, διδάκτωρ Πανεπιστημίου & πρώην δήμαρχος Ηλιούπολης

Η κ. Κατερίνα Λιβιτσάνου – Ντάνου, Φιλολόγος – συγγραφέας

Ο κ. Πέτρος Μήτσου, Εθνομουσικολόγος, πολιτικός αναλυτής

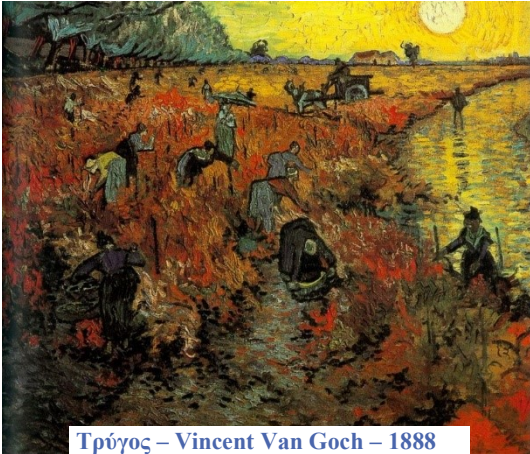
Απήγγειλε ο εξαιρετος λευκαδίτης ηθοποιός Δημήτριος Βερούκιος, ενώ τον συντονισμό και την ευθύνη της παρουσίασης είχε ο διακεκριμένος δημοσιογράφος και συγγραφέας Ηλίας Γεωργάκης.

Θερμά συγχαρητήρια στον κ. Γεωργάκη και καλοτάξιντα τα πολύ ενδιαφέροντα βιβλία του.

Εμπόριο και θαλάσσιες μεταφορές στη βενετοκρατούμενη Λευκάδα: ένα αποκαλυπτικό έγγραφο του 1717

Του Άγγελου Γ. Χόρτη

Στο 5ο πρωτόκολλο των πράξεων του λευκαδίτη νοταρίου Γεωργίου Μπαρμπαρήγου, με ημερομηνία 25 Φεβρουαρίου 1717 συναντάμε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον για την εμπορική δραστηριότητα των κατοίκων του νησιού έγγραφο, διαφωτιστικό για την οικονομία της Λευκάδας. Με βάση λοιπόν το έγγραφο που αναφέρθηκε, στις 25 Φεβρουαρίου του 1717 καταπλέει στο λιμάνι της Αγίας Μαύρας ένα γαλλικό ιστιοφόρο (ταρτάνα), με καπετάνιο τον Φραντζέσκο Γκιόν. Το πλοίο ήταν φορτωμένο με 300 βαρέλες κρασί (1), το οποίο ο καπετάνιος προόριζε για πώληση στο νησί. Ο καπετάνιος και ιδιοκτήτης του φορτίου συμφωνεί με «συντροφία», δηλαδή εμπορική κοινοπραξία πέντε κατοίκων του νησιού που

Τρύγος – Vincent Van Goch – 1888

την αποτελούσαν ο Αποστόλης Ψωμάς, ο Γεώργιος Σούνδιας, ο Ευστάθιος Κόνταρης, ο Μανόλης Γράντος και ο Παναγιώτης Χαρ(λι)κιόπουλος να τους πουλήσει το κρασί, με τιμή 26 λίρες τη βαρέλα. Η λεπτομερώς καταγεγραμμένη συμφωνία προέβλεπε ακόμα ότι το τμήμα της αγοράς θα καταβαλλόταν σε χρυσά τζεκίνια προς 33 λίρες και 15 σολδία το ένα(2). Με βάση την ισοτιμία αυτήν, οι αγοραστές έπρεπε να πληρώσουν 231 τζεκίνια, 3 λίρες και 15 σολδία. Από την πλευρά του ο καπετάνιος αναλάμβανε την υποχρέωση να παραδώσει το κρασί στην ακτή, πράγμα το οποίο εσήμαινε ότι το εμπόρευμα θα ήταν ελεύθερο από τελωνειακούς δασμούς, ενώ προβλεπόταν και έλεγχος ποιότητας του προϊόντος. Δεν αναφέρονται βέβαια οι τρόποι του ελέγχου, προφανώς γνωστοί στους συμβαλλόμενους, αλλά, αν μέρος του κρασιού ήταν ξινισμένο, νερωμένο ή «κομμένο», δηλαδή θολό, επειδή δεν θα είχε υποστεί ζύμωση, δεν θα παραλαμβάνονταν από τους αγοραστές. Το κρασί θα διετίθετο προς κατανάλωση στην ντόπια αγορά και τα προσδοκώμενα κέρδη θα κατανέμονταν κατά τα 2/3 στους συντρόφους της κοινοπραξίας και κατά το 1/3 στον καπετάνιο της ταρτάνας. Για τον έλεγχο μάλιστα των πωλήσεων και των κερδών, ο πωλητής θα άφηνε άνθρωπό του στη Λευκάδα και ο λογαριασμός θα γινόταν σε εβδομαδιαία βάση. Είναι αξιοσημείωτο ότι, όπως αναφέρεται στο έγγραφο, τυχόν ζημιές δεν θα εβάρυναν τον πωλητή. Η σύμβαση, επομένως, ήταν προφανώς ετεροβαρής εις βάρος των αγοραστών και το γεγονός, μολονότι εγείρει ερωτηματικά, έχει,

οπως θα δούμε, την εξήγησή του. Η απάντηση στα ερωτηματικά αποκαλύπτεται, αν εξετάσουμε τη συγκυρία.

Όπως είναι γνωστό οι Βενετοί κατέκτησαν τη Λευκάδα, εκδιώκοντας τους Οθωμανούς, το 1684. Ωστόσο, κατά τον νέο βενετοτουρκικό πόλεμο του 1714-1718, το νησί καταλήφθηκε εκ νέου από τους Οθωμανούς τον Οκτώβριο του 1715 και παρέμεινε υπό οθωμανική κυριαρχία μέχρι τον Οκτώβριο του 1716(3). Υπό κανονικές συνθήκες η τιμή του κρασιού κατά την εποχή αυτήν πρέπει να εκινείτο κάτω από τις 20 λίρες ανά βαρέλα(4). Η υπερβολική τιμή, επομένως, των 26 λιρών το 1717 ήταν ασφαλώς αποτέλεσμα του πολέμου του 1715-1716 και της κατάληψης του νησιού. Πραγματι, εκτός από τις πιθανές καταστροφές στην παραγωγή, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι μεγάλο μέρος της θα περιήλθε στους κατακτητές, οι οποίοι το ιδιοποιήθηκαν ως λάφυρο, όπως ήταν σύνηθες, και επομένως το προϊόν έλειψε από την τοπική αγορά και εκτόξευσε τη ζήτηση και για τον επιπρόσθετο μάλιστα λόγω της ενισχυμένης στρατιωτικής παρουσίας στο νησί από τον φόβο νέας εισβολής. Όπως φαίνεται από τα διαθέσιμα στοιχεία, η φρουρά του νησιού αριθμούσε στα 1717 1894 άνδρες, από τους οποίους μάλιστα οι 830 ήταν γερμανοί μισθοφόροι(5). Αν η δύναμη της φρουράς φαίνεται μικρή πρέπει να σημειώσουμε ότι στην άμυνα συμμετείχε και ο ντόπιος πληθυσμός, από

Ένα ποτήρι κρασί και βάρκα, πίνακας του Σαλβατόρ Νταλί, 1956

τον οποίο συγκροτούνταν η πολιτοφυλακή (cernide). Η τιμή, λοιπόν των 26 λιρών ανά βαρέλα ήταν εξαιρετικά υψηλή για την εποχή, αν συγκριθεί με την τιμή του προϊόντος στα 1760, οπότε, όπως φαίνεται ήταν 24 λίρες (6). Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη την αντιστοιχία λίρας –τζεκινιού το 1760 (1 τζεκίνι αντιστοιχεί σε 49 λίρες) με την αντιστοιχία του 1717 (1 τζεκίνι 33 λίρες και 15 σολδία, όπως είδαμε), καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η τιμή της βαρέλας στα 1717 έπρεπε να είναι περίπου 17 λίρες, διότι σταθερή βάση της εκτίμησης της τιμής είναι ο χρυσός και όχι η λίρα, η οποία, όπως συμπεραίνουμε, έχει υποτιμηθεί κατά περίπου 30% από το 1717 μέχρι το 1760 και αυτό το δείχνουν οι αντιστοιχίες με το χρυσό νόμισμα (τζεκίνι). Η τιμή, επομένως του 1717 ήταν συγκυριακή και έξω από την κανονική διακύμανσή της, η οποία αποκαθίσταται, όταν επανέρχεται η ομαλότητα, όπως προκύπτει από την τιμή του 1734 (20 λίρες η βαρέλα).

Η συμφωνία όμως των δύο μερών δεν ολοκληρώνεται με την πώληση και τους όρους της διάθεσης του κρασιού στην κατανάλωση που έχουμε καταγράψει. Επεκτείνεται και σε ένα άλλο αντικείμενο της δραστηριότητας των επιχειρηματιών του νησιού που είναι πολύ σημαντικό. Πρόκειται για το εμπόριο του σιταριού. Το συγκεκριμένο εμπόριο δεν αφορά μόνον την εποχή της Βενετοκρατίας, αλλά ανατρέχει στην εποχή της Τουρκοκρατίας, κατά την οποία η Λευκάδα αποτελούσε ένα από τα σημεία στα οποία το σιτάρι της Ανατολής φορτωνόταν με προορισμό την Δυτική Ευρώπη, με την άδεια του Σουλτανου (7). Είναι μάλιστα αξιοσημείωτο ότι η Λευκάδα (Αγία Μαύρα, όπως αναφέρεται) συγκαταριθμείται ως κέντρο εξαγωγής του σιταριού της Ανατολής με τη Θεσσαλονίκη, την Αλεξάνδρεια και τον Βόλο, μεγάλα κέντρα εξαγωγής του προϊόντος και όχι μόνον. Η εξαγωγή του σιταριού συνδεόταν ασφαλώς με την ακμαία ναυτιλία του νησιού κατά τη συγκεκριμένη περίοδο. Επανερχόμενοι στο έγγραφο μας, τα δύο μέρη συμφωνούν να επιβιβαστούν στο πλοίο που θα αναχωρήσει από το νησί, μετά την παράδοση του κρασιού, δύο μέλη της συντροφίας, ο Κόνταρης και ο Χαρ(λι)κιόπουλος, και να ταξιδέψουν στη Ζάκυνθο, με σκοπό να «σηκώσουν» κεφάλαια, για να εμπορευθούν σιτάρι. Η πληροφορία είναι σημαντική, επειδή από αυτήν προκύπτει ότι στα Επτάνησα λειτουργούσαν χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, παρότι δεν έχουμε λεπτομερείς πληροφορίες για τη μορφή των δραστηριοτήτων αυτών. Είναι, ωστόσο, αυτονόητο ότι η κατάθεση χρημάτων απέφερε στους λευκαδίτες επιχειρηματίες τόκο και ότι η τραπεζική πίστη ήταν μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων στην πρώιμη αυτή εποχή. Παράλληλα, ο καπετάνιος Γκιόν υποσχεται να τους δανείσει, με όρους θαλασσοδανείου, 600 χρυσά τζεκίνια, τα οποία θα χρησιμοποιούσαν επίσης για σιτημπόριο. Το επιτόκιο του δανείου θα ήταν 10%, αν το σιτάρι φορτωνόταν στον βραχίονα της Μάνης, και 15%, αν φορτωνόταν στο Αρχπέλαγος (Αιγαίο) και θα πουλιόταν στα Επτάνησα (Λευκάδα, Κερκυρα, Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο). Τα κέρδη θα κατανέμονταν κατά τα 2/3 στον καπετάνιο του πλοίου και κατά το 1/3 στη συντροφία των λευκαδίων εμπόρων, αφού βέβαια γινόταν η αφαίρεση των εξόδων. Με την ίδια αναλογία θα επιμερίζονταν μεταξύ των συμβαλλομένων και οι ζημιές που ήταν ενδεχόμενο να προκύψουν από διάφορες αιτίες (ναυάγιο, πειρατεία κ.λπ.). Ο επιμερισμός των φορολογικών επιβαρύνσεων

Λογιστής - Charles Spencelayh

καθοριζόταν επίσης με σαφήνεια για τα δύο μέρη. Έτσι, ο καπετάνιος αναλάμβανε την υποχρέωση να καταβάλει τον φόρο του τελωνείου, ενώ τα μέλη της συντροφίας τον φόρο της «σπίνας», δηλαδή της λιανικής κατανάλωσης του κρασιού. Κατά συνέπεια, ο Φραντζέσκος Γκιόν θα κατέβαλε τόσο τον φόρο εισαγωγής του κρασιού, όσο και τον φόρο εισαγωγής του σιταριού. Ο φόρος αυτός ανερχόταν, και στις δύο περιπτώσεις στο 2% της αξίας των εισαγόμενων προϊόντων, σύμφωνα με τις φορολογικές ρυθμίσεις του 1706 (8). Οι κανονισμοί αυτοί προέβλεπαν και αγγιόντο, δηλαδή πρόσθετο φόρο 10 σολδία ανά λίρα επί της συνολικής εισπραξης. Και επειδή η λίρα αντιστοιχούσε σε 20 σολδία, ο συνολικός φόρος γινόταν 3%. Τούτο εσήμαινε ότι μόνον για το κρασί ο γάλλος καπετάνιος θα πλήρωνε φόρο εισαγωγής 234 λίρες, καθώς η συνολική αξία του εισαχθέντος προϊόντος ανερχόταν σε 7800 λίρες (300 βαρέλες x 26 λίρες). Ο φόρος εξάλλου της λιανικής κατανάλωσης του κρασιού (σπίνας) ανερχόταν σε 9 σολδία ανά βαρέλα (9), πράγμα το οποίο εσήμαινε ότι η συνολική φορολογική επιβάρυνση για το αντικείμενο θα ήταν 2.700 σολδία, δηλαδή 135 λίρες τις οποίες θα κατέβαλαν τα μέλη της συντροφίας. Η μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση του καπετάνιου ήταν ασφαλώς ένας από τους παράγοντες που συνυπολογίστηκαν για την κατάρτιση της συμφωνίας για το κρασί, ενώ η επιβάρυνσή του για τον φόρο εισαγωγής του σιταριού, που δεν είναι δυνατόν να υπολογισθεί, επειδή δεν γνωρίζουμε την ποσότητα και την τιμή του προϊόντος που θα εισάγονταν συνυπολογίστηκε στη συμφωνία για το σιτάρι.

Η εξόφληση του θαλασσοδανείου των 600 τζεκινιών και των τόκων του θα γινόταν μετά την πώληση του σιταριού και το ύψος του καταβλητέου ποσού θα ήταν 660 τζεκινία, αν το σιτάρι φορτωνόταν στη Μάνη και 690 τζεκινία, αν φορτωνόταν στο Αρχιπέλαγος (10% και 15% το επιτόκιο αντίστοιχα, όπως είδαμε). Το επιτόκιο συνεπώς του θαλασσοδανείου δεν ήταν το σύνηθες επιτόκιο, υπολογισμένο σε ετήσια βάση, αλλά ένα ειδικό επιτόκιο, υπολογισμένο σε βραχύτερη χρονική διάρκεια, που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι ο χρόνος από την αναχώρηση του πλοίου μέχρι την πώληση του προϊόντος. Τούτο εσήμαινε ότι η απόδοσή του σε ετήσια βάση ήταν πολύ μεγαλύτερη από τα συνήθη επιτόκια πράγμα λογικό, αν λογαριάσουμε τους κινδύνους των θαλάσσιων μεταφορών. Συνήθως το επιτόκιο του θαλασσοδανείου («ρίζικο μαρίτιμο» ή «κάμπιο μαρίτιμο» στα έγγραφα) εξοφλούνταν μετά την επιστροφή του πλοίου από το ταξίδι στο οποίο οι επενδυτές είχαν επενδύσει τα κεφάλαιά τους (10). Η πρακτική αυτή των θαλασσοδανείων, όπως και η πρακτική των τραπεζικών συναλλαγών, διαδεδομένες και αυτονόητες στις οικονομικές δραστηριότητες στη Δύση, είναι στοιχεία στα οποία και οι λευκαδίτες και επανήσιοι επιχειρηματίες στηρίζουν τις δραστηριότητές τους και κατά τούτο η Επτανήσος βρίσκεται κοντά στη Δύση, όπως συμβαίνει και με άλλες πτυχές της ζωής. Πρέπει βέβαια να σημειώσουμε ότι οι επιδράσεις της Δύσης αφορούν τον αστικό χώρο, αλλά τούτο αποτελεί ένα άλλο ζήτημα.

Σημειώσεις

1. Η βαρέλα ήταν μέτρο χωρητικότητας υγρών (κρασιού και λαδιού). Η χωρητικότητά της αντιστοιχούσε σε περίπου 50, 5 οκάδες. Βλ. Π. Ροντογιάννης, *Ιστορία της νήσου Λευκάδος*, τ. Α. σ. 648
2. Η λίρα αντιστοιχούσε σε 20 σολδία. Βλ. Ροντογιάννης, *όπ.π.*, σ. 643
3. Π. Ροντογιάννης, *όπ. π.* σ.522-524
4. Άγγελος Χόρτης, *Συμβολή στην οικονομική ιστορία της Λευκάδας, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2012, σ. 70. Το 1734 η τιμή της βαρέλας ήταν ακριβώς 20 λίρες.*
5. Άγγελος Χόρτης, *όπ.π.* σ. 127
6. Αγγ. Χόρτης, *όπ.π.*, σ. 70 και Π.Ροντογιάννης, σ. 578
- 7 Αγγ. Χόρτης σ. 146
8. Αγγ. Χόρτης, σ. 111
9. Π. Ροντογιάννης σ. 581
- 10 Αγγ. Χόρτης σ. 167-168

Δύο συναδελφικοί ναοί στη Λευκάδα των αρχών του 18^{ου} αιώνα του Άγγελου Γ. Χόρτη

Στις 21 Φεβρουαρίου του 1708 εμφανίζονται στο γραφείο του νοταριού της Αμαξικής Γ. Μπαρμπαρήγου ο παπά Αναστάσης Βανδώρος, εφημέριος και «αδελφός» του ναού της Υπεραγίας Θεοτόκου στα Φραγκουλάτα της Εγκλουβής και οι Νικόλαος Φραγκούλης, Θεωδωρής Φραγκούλης, Παναγιώτης Κούρτης, Χριστόδουλος Φραγκούλης, Αντρέας Φραγκούλης και Θεωδωρής Βονιτζάνος όλοι συναδελφοί, δηλαδή κτήτορες του ναού της Υπεραγίας Θεοτόκου, οι οποίοι ενεργούσαν και για λογαριασμό των υπολοίπων μη κατονομαζομένων στη νοταριακή πράξη συναδελφών. Όπως φαίνεται, οι συναδελφοί με δαπάνες, επιμερισμένες σε όλους, ανήγειραν τον ναό που έχει αναφερθεί και ο σκοπός της παρουσίας τους στον συμβολαιογράφο ήταν να κάνουν την τελική εκκαθάριση για τα έξοδα της ανέγερσης (πληρωμή των μαστόρων κ.λπ.), με την παρουσία και του αρχιεπισκόπου του νησιού. Η πληρωμή των εξόδων είχε ανατεθεί στον Θεωδωρή Φραγκούλη, ένα εκ των συναδελφών, ο οποίος είχε ορισθεί γασάλδος, δηλαδή επίτροπος, και αντιπροσώπευε με την ιδιότητα αυτή τους εντολείς του. Με το νοταριακό έγγραφο επιβεβαιώνεται ότι οι συναδελφοί- κτήτορες είχαν καταβάλει τα έξοδα της ανέγερσης τα οποία είχε πληρώσει ο Φραγκούλης και δεν βαρύνονταν στο εξής με καμία υποχρέωση. Έτσι, αν προέκυπτε κάποια οφειλή στο μέλλον, υπόλογος για την εξοφληση θα ήταν ο γασάλδος Θεωδωρής Φραγκούλης.

Το εξαιρετικό μπαρόκ ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού των Αγίων Μηνά, Βίκτωρος και Βικεντίου στην πόλη της Λευκάδας

Στις 25 Νοεμβρίου του 1708 στον ναό των Αγίων Μηνά, Βίκτωρος και Βικεντίου στην Αμαξική, ενώπιον του νοταριού Γ. Μπαρμπαρήγου, συγκεντρώνονται οι συναδελφοί- κτήτορες του ναού με αντικείμενο να εκλέξουν εφημέριο. Από τα διαλαμβανόμενα στο νοταριακό έγγραφο προκύπτει το ιστορικό της ανέγερσης του ναού. Όπως φαίνεται, τον Απρίλιο του 1707 ο έκτακτος προβλεπτής του νησιού Λουδοβίκος Διέδο, ανταποκρινόμενος σε αίτημα κατοίκων της πόλης εξέδωσε απόφαση (deliberazione), με βάση την οποία δινόταν άδεια στους αιτούντες να ανεγείρουν εκκλησία. Στην απόφαση περιλαμβάνονταν τα ονόματα 7 εκ των αιτούντων, του Ανδρέα Κόνταρη και άλλων 6 μη κατονομαζομένων στο νοταριακό έγγραφο (1). Τα ονόματα των υπολοίπων περιλαμβάνονταν σε ειδικό βιβλίο της εκκλησίας. Όλοι οι συναδελφοί είχαν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις, δηλαδή συμμετείχαν όλοι εξίσου στα έξοδα της ανέγερσής της και συμμετείχαν επίσης στην εποπτεία και τα ζητήματα που αφορούσαν τη λειτουργία της. Οι καταγραφόμενοι στο νοταριακό έγγραφο συναδελφοί ήταν οι εξής: Παν. Γράψας, Γιώργος Σερδινιάρης, Αποστόλης Συνοδινός, Σπήλιος Χαλικιόπουλος,, Παν. Γκίνης, Παν. Φρεμεντίτης, Γιακουμής Πολίτης, Ιωάννης Χαλικιόπουλος, Ζήσιμος Σκιαδαρέσης, Δημ. Ζαμπέλης, Ζαχαρίας Δούμας, Στεφανής Φερεντίνος, Κωνσταντής Βελισσάριος,, Ιωάννης Λαδικός, Πολυδωρος Νούλης,, Βασίλης Μηλιώτης, Σταθης Κομινός, Ρίζος του ποτε Αναστάση, Δημ. Παγάνος, Γιώργος Κομινός, Στάθης Αρέθας, Λάμπρος Μπαμπακινός, Πέτρος Διέδος, Ρίζος Κόνταρης, Παν. Ζάκας, Ρίζος,, Αθανάσιος Χαλικιόπουλος, Γιάννης Αρτιτζιώτης, Ζαφείρης Σαράνης, Ιωάννης Μαλεύρης, Αποστόλης Μπέλος, Αναστάσης Δεβάρης, Θεόφιλος Αυλωνίτης, Δημ. Αυλωνίτης Παν. Καντιώτης, Γιώργος Παπαδάτος, Πολυχρόνης Μπόρσας,, Φραγκίσκος Σοφός,

Δήμος Ρέντζης, Γιάννης Πρεβεζάνος, Πάνος Αββακούμ, Θοδωρής Μαρκάτος, Ανδρέας Έξαρχος, Θοδωρής Μεσσήνης, Στάθης Σουμίλας, Λάμπρος Τριβιζάς, Δημ. Γράψας, Χρ. Καγκελάρης, Πρίσκη Ζαγοριανός, Κώστας Παπαδάτος, Πέτρος Αντάνης,, Ιωάννης Ρομποτής,, Γιώργουλας Σέρβος, Γιώργος Ζάκας, Ευσταθιος Σούντιας, Γιώργος Σούντιας, Γιώργος Σπηλιώτης, Αποστόλης Λιόπουλος, Μανθές Βασιλόπουλος, με τα αδέρφια του Παναγιώτη και Γιώργο, Γιώργος Παπαδάτος, Χρ. Παπάζογλης. Είναι ενδιαφέρον να αναφέρουμε ότι στο έγγραφο αφήνεται σελίδα κενή, πριν από τις υπογραφές, ώστε να εγγραφούν νέοι συναδελφοί. Το έγγραφο υπογράφουν ο Αντρέας Κόνταρης, ο ιερέυς Νικόλαος Μαρίνος και ο Αλεξαντρίης Κοψιδάς. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο νοταριακό έγγραφο δεν περιλαμβάνονται μεταξύ των ονομάτων των συναδελφών ο Θεόφιλος Καρίνταβας, ο Μόσχος Βαλαωρίτης, ο Δημούτσος και ο Σπυρίδων Καλκάνης, ο Στάθης και ο Βασίλης Θεριανός και ο Γιώργος Λαβράνος, που σύμφωνα με το έγγραφο του καταστατικού, που παρουσιάζει ο Κ. Μαχαιράς, υπογράφουν το συγκεκριμένο καταστατικό. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι ίσως απουσίαζαν από τη συγκέντρωση του 1708. Από το καταστατικό που παρουσιάζει ο Μαχαιράς προκύπτει ότι η ανέγερση του ναού δεν είχε ολοκληρωθεί, όπως ήταν φυσικό, τον Οκτώβριο του 1707.

Από τα δύο νοταριακά έγγραφα προκύπτει ότι οι αδελφότητες που συγκροτούνται για την ανέγερση ενός ναού λειτουργούν στο πλαίσιο της αλληλέγγυας ευθύνης όλων των συναδελφών για τη λειτουργία, τη συντήρηση και τη βελτίωση του συγκεκριμένου ναού. Επρόκειτο για μια μορφή συλλογικής δράσης που θα μπορούσε να παραβληθεί με τις συντροφίες στον επιχειρηματικό χώρο, αλλά με άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά και σκοπούς. Η δράση αυτή δηλαδή δεν απέβλεπε στο κέρδος, αλλά είχε ως υπόβαθρο την ευσέβεια και την εξυπηρέτηση πνευματικών αναγκών και συνδέεται ασφαλώς με τις θρησκευτικές νοοτροπίες της εποχής. Η ανέγερση, με λίγα λόγια, ναού ήταν έργο θεάρεστο που θα είχε ανταπόδοση στην πέραν του τάφου ζωή. Ουχ ήττον όμως στη συλλογική αυτή δράση υπόκειται το κοινοτικό πνεύμα της συνεργασίας και της αυτοδιαχείρισης για τη διευθέτηση ζητημάτων που αφορούσαν, στην περίπτωση μας, την κοινότητα των συναδελφών. Επρόκειτο, με άλλα λόγια, για μια μορφή οριζόντιας οργάνωσης μέσα στο κοινωνικό σώμα, με την έννοια ότι η δράση αυτή δεν επιβαλλόταν παρα μόνον από την ελεύθερη βούληση των μελών της αδελφότητας.

Από άλλη άποψη, στις δύο περιπτώσεις που περιγράψαμε μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η αδελφότητα που συγκροτήθηκε στην αγροτική κοινότητα της Εγκλουβής στηρίζεται κατά το μάλλον και ήττον στη συγγένεια. Τούτο ήταν απολύτως φυσικό, καθώς στις αγροτικές κοινότητες, κοινότητες αυτοκατανάλωσης, δεν υπήρχε καταμερισμός εργασίας και πλούτος από πηγές πέραν της αγροκτηνοτροφικής παραγωγής. Οι περισσότεροι, όπως είδαμε, από τους συναδελφούς του ναού της Υπεραγίας Θεοτόκου ανήκαν στο σόι των Φραγκούληδων, ενώ ο Κούρτης και ο Βονιτζάνος ήταν, ίσως, συγγενείς τους και ο εφημέριος Βανδώρος συμμετείχε στην αδελφότητα ex officio, δηλαδή με την ιδιότητα του εφημερίου. Αντίθετα, η αδελφότητα του Αγίου Μηνά συγκροτείται με άλλα κριτήρια. Ο συνεκτικός δηλαδή δεσμός των συναδελφών στον αστικό χώρο ήταν άλλος και συγκεκριμένα η επαγγελματική δραστηριότητα. Οι συναδελφοί, λοιπόν, του Αγίου Μηνά επιδίδονται, όπως φαίνεται σε επιχειρηματικές δραστηριότητες συνδεδεμένες κυρίως άμεσα ή έμμεσα με το θαλάσσιο εμπόριο και τις μεταφορές, που ανθούσαν τότε στο νησί. Με βάση τα νοταριακά έγγραφα, πολλοί από τους συναδελφούς είναι κορυφαίοι εκπρόσωποι του επιχειρηματικού κόσμου του θαλάσσιου εμπορίου και των μεταφορών., όπως ο Ζήσιμος Σκιαδαρέσης, ο Βασίλης Μηλιώτης, ο Λάμπρος Τριβιζάς, ο Παν. και ο Γιώργος Ζάκας, ο Πάνος Αββακούμ, ο Μόσχος Βαλαωρίτης, ο Θεόφιλος Καρίνταβας κ. ά., ενώ μέλη οικογενειών, όπως Γκίνη, Φρεμεντίτη, Χαλικιόπουλου, Λαδικού, Παγάνου, Δεβάρη, Αυλωνίτη, Βασιλόπουλου, Σούντια, Γράψα κ. ά. εμφανίζονται επί πολλές δεκαετίες στις συναφείς δραστηριότητες. Τέλος, πρέπει να σημειώσω ότι θεωρώ την ανέγερση εκκλησιών οίκων στη δεδομένη συγκυρία, λίγα χρόνια μετά την απαλλαγή του νησιού από τους Οθωμανούς, έκφραση ευχαριστίας και δοξολογίας προς τον Θεό για την κραταία Του προστασία.

Βέβαια, η πρώτη αυτή σύντομη παρουσίαση του ζητήματος των συναδελφικών ναών στο νησί μας θεωρώ ότι απαιτεί λεπτομερέστερη μελέτη, για να εξαχθούν τα σχετικά συμπεράσματα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Βαπτίσεις:

Ο Γιώργος Ι. Χόρτης, εγγόνος του αείμνηστου Παπαγιώργη, και η σύζυγός του Σοφία, βάπτισαν τον γιο τους, που πήρε το όνομα Νικήτας σε μια τελετή γεμάτη ευφρόσυνα αισθήματα χαράς και συγκίνησης για τους γονείς και τους καλεσμένους. Στο ψαλτήρι ήταν οι θείοι του ζεύγους Άγγελος και Έκτορας. Εμείς ευχόμαστε ο μικρός Νικήτας «να ζήσει σαν τα ψηλά βουνά», όπως θα έλεγε και η αείμνηστη προγιαγιά του, πρεσβυτέρα Γεωργία Χόρτη.

Θάνατοι:

- Στις 13 Μαρτίου έφυγε από τη ζωή ο Χρήστος Βερούκιος, γιος των αείμνηστων μάρμαρα Κώστα και Γιωργίας Βερούκιου (Ντούλα) από το Κομηλιό. Ήταν ένας σπουδαίος και ζεστός άνθρωπος, ιδιαίτερα αγαπητός σε όλους όσοι τον γνωρίσαμε. Ας είναι ελαφρύ το χόμα που τον σκεπάζει. Τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια στους

οικείους του.

- Στις 6 Μαΐου έφυγε από τη ζωή η θεία μας Ελένη Β. Αυλωνίτη σε ηλικία 97 χρονών, μια σπουδαία προσωπικότητα, αδερφή του πατέρα μας, για την οποία όλοι σεμνυνόμαστε. Τη θεία Ελένη, που μας αγαπούσε βαθιά και την αγαπούσαμε το ίδιο, την κοσμούσαν πολλές αρετές: εργατικότητα, ευθυκρισία, καρτερία, πνεύμα αυτοθυσίας, ενώ διέθετε και τεράστιες πνευματικές ικανότητες. Στήριγμά της ο γιος της ο Μιχάλης, που με τη στάση του έγινε δάσκαλος όλων μας. Καλό σου ταξίδι θεία – Ελένη. Θα σε θυμόμαστε πάντα με αγάπη.

Τα Χορτάτα

Τριμηνιαία περιοδική έκδοση

ΔΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ 28-29 (Μάρτιος 2018 - Αύγουστος 2018)

• **Ιδιοκτήτης:** Σύλλογος των Απανταχού Χορτιωτών Λευκάδας

τηλ. 6974415725, e-mail: arpiros@otenet.gr

• **Υπεύθυνος έκδοσης - ύλης:** Έκτορας Γ. Χόρτης

Επικοινωνία: τηλ. 210-9844200, 6944416206, e-mail: hecchortis@gmail.com

• **Συντακτική Επιτροπή:** Άγγελος Γ. Χόρτης, Θωμάς Ε. Χόρτης, Σταθούλα (Λούλα) Σακελλαρίου – Αυλωνίτη, Νίκος Δ. Χόρτης,

Έκτορας Γ. Χόρτης.

Σελιδοποίηση: Έκτορας Γ. Χόρτης

Εκτύπωση: PLANETCOPY, Ψηφιακές εκδόσεις – εκτυπώσεις, Μαυρομιχάλη 15, Αθήνα 10679